

РОЛЬ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ “ТРИ КОНВЕРТИ” ТА АНКЕТУВАННЯ

УДК 911 +

Тетяна Божук, доцент кафедри менеджменту
Львівського державного інституту новітніх технологій
імені В. Чорновола

Любов Малик, кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки та менеджменту лісових підприємств
Національного лісотехнічного університету України,
м. Львів

РОЛЬ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ “ТРИ КОНВЕРТИ” ТА АНКЕТУВАННЯ

Стаття присвячена питанню взаємозв'язку “викладач – студент” у навчальному процесі вищої школи. Подано суть методів “три конверти” та анкетування, і результати їх застосування при вивченні навчальних дисциплін із метою підвищення якості знань студентів.

Ключові слова: лекція, практичні заняття, навчальна програма, інформація.

Стаття посвячена вопросу взаимосвязи “преподаватель – студент” в учебном процессе высшей школы. Подана суть методов “три конверта” и анкетирования, и результаты их приложения, при изучении учебных дисциплин с целью повышения качества знаний студентов.

Ключевые слова: лекция, практические занятия, учебная программа, информация.

The article is devoted the question of intercommunication a “teacher is a student” in the educational process of higher school. Essence of methods is given “three envelopes” and questionnaires, and results of their application, at the study of educational disciplines with the purpose of upgrading knowledges of students.

Key words: lecture, practical employments, on-line tutorial, information.

Постановка проблеми. У зв'язку з реалізацією в Україні Болонського процесу, сучасна система освіти вищої школи вимагає переходу від пасивної моделі навчання (коли студент як суб'єкт навчання повинен засвоїти і відтворити матеріал, переданий йому викладачем) до активної та інтерактивної. Суть активної моделі полягає в тому, що студент виконує творчі завдання, вступає в діалог із викладачем. Інтерактивна модель навчання – це коли навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх студентів; це взаємне навчання, де і студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання [1].

Однак, яку б модель не вибрав викладач, для нього важливо організувати систему зворотного зв'язку – важливу і невід'ємну частину сучасного навчального процесу.

На сьогодні актуальними залишаються питання типу: що відбувається із студентською аудиторією, чому втрачається взаєморозуміння між викладачами і студентами, чим викликана пасивність студентів, їх небажання працювати в повну силу на практичних заняттях, як справитися з тим потоком інформації, який перебиває майже всі запропоновані для вивчення теми, якими мають бути критерії відбору інформації, яка заслуговує на те, щоб бути обговореною в студентській аудиторії та ін.

Одержати відповіді на поставлені завдання, встановити тісніший контакт із аудиторією, організувати свою роботу більш адекватною до вимог студентів і загалом створити сприятливе навчальне середовище прагнуть викладачі вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом означена проблематика активізувалася в науково-методичній літературі. Були зроблені якісні кроки щодо пошуку можливих варіантів організації зворотного зв'язку в аудиторії. Однак, такий підхід і надалі залишається персональним вибором викладача (починаючи від питання – робити це чи ні, до з'ясування – у якому вигляді) і має фрагментарний характер (коли контакт із аудиторією встановлюється або тільки на практичних заняттях або у вигляді підсумкового анкетування). Бракує і методичної продукції.

До проблем сучасної системи освіти долучаються девальвація оцінки, знецінення атестатів, професійна неопукність освітянських зусиль [2].

На формування спеціаліста, якого потребує суспільство, спрямована нова “парадигма вивчання”. Вона передбачає переродження студента з об'єкта навчання в активний об'єкт процесу учіння. В цьому випадку викладач не навчає, а створює сприятливе навчальне

РОЛЬ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ “ТРИ КОНВЕРТИ” ТА АНКЕТУВАННЯ

середовище, у якому студенти отримують можливість “відкривати” та конструювати знання, засвоювати прийоми аналізу та синтезу матеріалу та механізми власного ціннісного судження про ідеї, рішення, явища, процеси тощо. Ця парадигма базується на принципі цілісності – розуміння та відчуття цілого передують засвоєнню та аналізу його частин. Студентів варто залучати до процесу творення моделі курсу, щоб вони осмислювали програму курсу, запропоновану викладачем, вносили до неї свої корективи, орієнтуючись при цьому на кінцеву мету та розуміючи внутрішню структуру курсу. Тоді у процесі навчання ціле не буде формуватися в результаті механічного підсумовування частин, а навпаки, частини стануть більш зрозумілими та легкими для засвоєння, бо у студентів вже буде сформовано поняття цілого, зрозумілою є його логічна структура, закони функціонування та розвитку. Для студента важливо також відчутти контекст, у якому його знання можуть бути корисними та придатними для реалізації, вибудувати зв'язки між окремими курсами, зрозуміти їх взаємопов'язаність та можливість комплексного застосування знань, отриманих у рамках різних навчальних курсів. Завдання викладача та ВНЗ при такому підході полягають у створенні відповідного середовища, де все це було би можливим [3].

Така зміна освітньої парадигми вимагає докорінної зміни стосунків між викладачем та студентом. Створення сприятливого навчального середовища неможливе без “зворотного зв'язку”, який дозволяє викладачу регулярно контролювати та корегувати процес отримання знань студентами. Цей зворотний зв'язок має бути системним, регулярним та логічно завершеним.

Формулювання цілей статті. Основна мета цієї публікації – показати як можна використовувати інноваційні форми для забезпечення зворотного зв'язку “викладач – студент” під час вивчення навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах, поділившись досвідом роботи у Львівському інституті економіки і туризму. Зокрема, до уваги пропонуються результати застосування автором методів “Три конверти” та анкетування.

Виклад основного матеріалу. Нами проведено спробу організації системи зворотного зв'язку під час викладання окремих курсів на кафедрі теорії і практики туризму та готельного господарства Львівського інституту економіки і туризму, використовуючи досвід роботи доцента О.К. Міхеєвої (кафедра соціології управління Донецького державного університету управління) [4].

Безумовно, що на першому занятті встановлюється контакт між викладачем і групою студентів. Дуже важливо, щоб практичне заняття передувало лекції, оскільки запропоновану методику легше і ефективніше застосовувати для невеликих груп, ніж для цілого потоку студентів.

Це спілкування умовно можна поділити на три частини:

- коротка самопрезентація викладача (досвід роботи, сфера наукових інтересів);

- коротка самопрезентація студентів групи (нами запропоновано такі питання для студентів другого курсу, які обрали спеціальність “Туризм” – чому саме вони вибрали цю спеціальність, чи планують після отримання диплому працювати за обраною спеціальністю, яке коло їх інтересів);

- презентація структури курсу (ознайомлення із тематикою і змістом лекційних і практичних занять, та встановлення “правил гри”, тобто обговорення стилю роботи, методів оцінювання і вимог. Це є дуже важливо, адже відразу з першого заняття робить прозорими стосунки між викладачем і студентами, знімає психологічне напруження і орієнтує студентів на певний стиль роботи).

Застосовуючи методику “Мета-план”, студенти отримують чисті картки, на яких записують запитання, зауваження або побоювання, які в них виникли під час заняття або фіксують моменти, які потребують пояснення. Після того кожен із студентів зачитує написане і картки кріпляться на дошці, формуючи певні рубрики. Наприклад, у результаті утворилися групи питань, які торкаються методики навчання в цілому, окремих методів, змісту дисципліни, приватні запитання та ін.

Викладач дає відповіді на всі поставлені запитання і що важливо при цьому він чітко відповідає замовленню аудиторії за структурованими блоками питань. При цьому студенти не просто отримують відповіді на свої запитання і необхідні їм пояснення, але і відчують свою причетність до навчального процесу і розуміють, що їх думка не байдужа викладачеві; викладач – отримує знання про інтереси аудиторії, її бажання та настрої.

На наступних заняттях відбувається підтримання зворотного зв'язку “викладач – студент”.

Під час лекцій можна запропонувати кожному студентові чистий аркуш паперу, де він вказує прізвище і групу. Під час заняття він записує запитання і пропозиції. Таким чином, наприкінці заняття викладач отримує “реакцію” кожного студента на прочитану лекцію. Все це

РОЛЬ ЗВОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ “ТРИ КОНВЕРТИ” ТА АНКЕТУВАННЯ

аналізується і на наступному занятті перші кілька хвилин лекції присвячуються наданню відповідей на запитання та проясненню незрозумілих моментів. Така організація лекції дозволяє почати з повторювання попереднього матеріалу, встановлює логічні зв'язки між попередньою та наступною темою, оскільки пройшло як мінімум тиждень часу (можливо і два) між заняттями.

В результаті такої системи триває постійне спілкування між аудиторією, де викладач контролює всі етапи процесу навчання, виявляє інтереси слухачів та ступінь засвоєння матеріалу, відстежує динаміку накопичення знань.

На практичних заняттях регулярний зворотний зв'язок із аудиторією отримувався за методикою “три конверти”. Суть її полягає в тому, що на парті покладено три конверти: що сподобалося, що не сподобалося і що залишилось незрозумілим. У кінці заняття свої анонімні відзиви про проведення заняття студенти вкладають у один із означених конвертів. Анонімність є важливою для того, щоб отримати максимально відверті відповіді та виявити можливе незадоволення від ходу роботи або її результатів. На початку наступного заняття варто провести аналіз плюсів, мінусів і запитань.

Результати апробації означеної вище методики представлено на прикладі навчального курсу “Туристична картографія” (обсягом 54 год, з них 34 год є аудиторними, відповідно 20 – лекцій, 14 – практично-семінарських, решта – самостійна робота), що викладається для студентів II курсу спеціальності 6.050400 “Туризм” на факультеті туризму, готельної та ресторанної справи Львівського інституту економіки і туризму.

Робочу і робочу навчальну програми цієї дисципліни було розроблено автором відповідно до робочого навчального плану, а також із врахуванням основних принципів дидактики: доступності, поєднанням науки і навчання, зв'язком теорії із практикою тощо.

У результаті вивчення “Туристичної картографії” (відповідно до робочої програми навчальної дисципліни) студенти повинні знати:

- суть туристичної картографії – предмет, об'єкт, завдання, методи і способи дослідження; основні поняття курсу: карта, план, атлас, картографічний твір для потреб туризму, мірило, легенда, умовні позначення, туристична карта, туристичне маркування тощо (лекція 1*);

- методи і способи картографічного відображення на туристичних планах, картах і атласах (лекція 3, семінар 2);

- класифікацію та структуру туристичних карт (лекція 4);

- об'єкти та рівні регіонального системного картографування для потреб туризму (лекція 5);

- особливості складання карт для різних видів туризму з використанням геоінформаційних технологій (лекція 6 і 7, семінар 3, семінар 4).

На базі вище означених знань із “Туристичної картографії” студенти повинні вміти:

- проаналізувати основні етапи розвитку картографування для потреб туризму в Україні (семінар 1, практична робота №1);

- охарактеризувати сучасний стан забезпечення картографічними матеріалами туристів (семінар 1, лекція 4);

- читати топографічні матеріали і використовувати їх тематичне навантаження при складанні туристичних карт (лекція 2, семінар 2);

- складати карти маршрутів для різних видів туризму (практична робота №2, семінар 3 і 4);

- дати оцінку картографічних творів для потреб туризму (практична робота №3).

Отже, матеріал лекційних і практичних занять, крім інформації з існуючих літературних джерел, базується на застосуванні сучасних методів дослідження і даних (статистичних і картографічних), використання Інтернет-ресурсу та геоінформаційних технологій, а також інформації, висвітленій у періодичних виданнях. На жаль, поки що не існує навчального посібника з цього курсу, тому потрібно забезпечувати студентів роздатковим матеріалом: тезами лекцій і методичними вказівками до виконання практичних робіт чи планами до семінарських занять із рекомендованою літературою.

Ще одним важливим джерелом інформації викладача про свою роботу є анонімне анкетування. Його проводять як правило або на останньому занятті або після модульного контролю (староста групи передає викладачеві задруковані в конверті заповнені анкети). Оскільки анкета анонімна і може бути суб'єктивною, то отримана інформація приймається до уваги, однак це не остаточна оцінка, яку можна дати роботі викладача з боку адміністрації вузу [5].

Однак, така анкета дає багато інформації про ефективність обраних методів навчання, ступінь задоволеності студентів процесом та результатами роботи протягом семестру, а також ступінь досягнення поставленої мети.

Далі детальніше розглянемо досвід застосування анонімного анкетування при проведенні занять з курсу “Туристична картографія”. При підготовці до занять було враховано, крім спеціальності студентів і пройденого матеріалу суміжних дисциплін, також індивідуальний рівень знань у групі. Виходячи з

РОЛЬ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ “ТРИ КОНВЕРТИ” ТА АНКЕТУВАННЯ

Таблиця 1.

Середні значення результатів анкетного опитування

Предмет оцінки	Роки			
	2006	2007	2008	2009
Якість пояснення матеріалу на лекціях	6.11	9.41	9.58	9.00
Якість проведення практичних занять	7.44	8.95	9.16	8.52
Якість демонстраційного матеріалу	7.94	9.35	9.63	7.60
Користь від занять	7.55	9.21	9.26	8.00
Ваш інтерес до занять із цього курсу	7.83	8.82	8.84	7.60
Ваш інтерес до навчання в ЛПЕТ	8.44	8.83	9.21	8.60
<i>Взяло участь, осіб</i>	<i>18</i>	<i>20</i>	<i>38</i>	<i>23</i>

цього визначався сприйнятливий для групи темп пояснення матеріалу, розроблялися індивідуальні завдання і організовувалася самостійна робота студентів.

Виконавши все це, важливо було отримати зворотній результат у ході проведення контролю і оцінки знань студентів – при здачі (захисту) практичних робіт і написанні модульного контролю, а також власну оцінку викладання матеріалу. З цією метою на підсумковому занятті було організовано опитування як завершальний етап рівня знань, що переслідує узагальнюючі (підвищення якості навчання) та локальні цілі (об’єктивна оцінка об’єму знань студентів, адекватність вибору фаху, оцінка ефективності роботи викладача).

Опитування вибрано анкетне анонімне, роздавально-гомогенне (всі учасники відповідають на ті ж самі питання). Анкетування охоплювало шість запитань, що вимагали відповідей і 1 – побажання щодо майбутніх занять. Всі запитання умовно можна розділити на два блоки оцінювання: матеріал, що викладається та інтерес до цього курсу і навчання у Львівському інституті економіки і туризму. Перший блок зрозуміло має дуже важливе значення для планування майбутніх занять. Однак, для того щоб отримати об’єктивне судження студента, потрібно знати наскільки взагалі йому подобається навчання за обраним фахом.

Відповіді на запитання оцінюються за умовною шкалою від 0 до 10. Результати анкетного опитування (за три роки) наведено в (Табл. 1).

Висновки, перспективи. Таким чином, запропонована і розглянута організація зворотного зв’язку дозволяє викладачеві:

- ближче познайомитися із аудиторією та кожним студентом;
 - орієнтувати студентів на систематичну роботу і проводити контроль процесу навчання протягом усього семестру;
 - мати можливість корективи навчального процесу залежно від можливостей та побажань аудиторії;
 - виявляти проблемні групи студентів, які потребують індивідуальних консультацій;
 - виявляти сильних студентів, які можуть отримувати додаткові індивідуальні завдання для більш поглибленого опанування предмету;
 - зробити справедливую фінальну оцінку з курсу, оскільки вона перестає бути ситуативною (коли знання студента оцінюються лише на основі декількох відповідей на практичних заняттях і підсумковому модульному контролі).
- Вище розглянутий досвід застосування методики “трьох конвертів” та анкетування пропонуємо викладачам апробувати у навчальному процесі з метою отримання ефективного зворотного зв’язку із аудиторією, що крім означених вже переваг, зможе суттєво покращити якість знань студентів.

1. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібн. – К.: Знання, 2005. – 486 с.

2. Лук’янова Л.Г. Освіта в туризмі: навч.-метод. посібн. – К.: Вища школа, 2008. – 719 с.

ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

3. *Мистецтво бути викладачем: практич. посібн. / За ред. О. Сидоренка. – К.: Навчально-методичний центр “Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2003. – 144 с.*

4. *Міхеєва О.К. Система зворотного зв'язку як невід'ємна складова навчального процесу // Мат. семінару “Вдосконалення*

викладацької майстерності”. – Київ, 2 квітня 2005 р. – С. 21 – 27.

5. *Соціологія в аудиторії: мистецтво комунікації: Науково-методичний посібник для викладачів.* – Х.: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2004. – 266 с.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2010

УДК 371.134

Оксана Пискун, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки, психології та методики технологічної освіти
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Для вчителя трудового навчання актуальною є художньо-конструкторська компетенція як необхідна складова його професійної компетентності. У статті конкретизовано її компоненти, зокрема спеціальні художньо-конструкторські знання, вміння та навички, а також здатність вчителя застосовувати їх у процесі навчання учнів художнього конструювання.

Ключові слова: компетентність, художньо-конструкторська компетенція вчителя трудового навчання, знання, вміння, навички.

Для учителя трудовой учебы актуальной является художественно-конструкторская компетенция как необходима составляющая его профессиональной компетентности. В статье конкретизированы ее компоненты, в частности специальные художественно-конструкторские знания, умения и навыки, а также способность учителя применять их в процессе учебы учеников художественного конструирования.

Ключевые слова: компетентность, художественно-конструкторская компетенция учителя трудовой учебы, знания, умения, навыки.

For the teacher of labour studies topically is artistic engineer jurisdiction as a constituent of him is needed professional competence. Its components are specified in the article, in particular the special artistically designer knowledges, abilities and skills, and also to apply ability of teacher them in the process of studies of students of the artistic constructing.

Key words: competence, artistically designer jurisdiction of teacher of labour studies, knowledge, ability, skill.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави відбувається стрімке розгортання дизайн-процесів, проникнення художньо-естетичного начала в усі сфери людського життя, і, передовсім, у сфери виробництва, будівництва та послуг. Це породжує нові тенденції в розвитку національної системи освіти. Однією з таких тенденцій є використання можливостей художнього конструювання в трудовому навчанні учнів загальноосвітніх шкіл, що відображено зокрема в Державному стандарті освітньої галузі “Технологія” [1] та програмі з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів [5]. Художнє конструювання є невід'ємною складовою процесу створення навчальних об'єктів праці і органічно входить у проектно-технологічну діяльність учнів. З огляду на це актуальним постає питання художньо-

конструкторської компетенції вчителя трудового навчання.

Різноманітні аспекти проблеми художньо-конструкторської підготовки майбутніх учителів трудового навчання нерідко потрапляють до поля наукового пошуку сучасних українських дослідників. Вони здебільшого стосуються художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя праці, змісту і методики навчання різних видів декоративно-ужиткового мистецтва, технічної творчості тощо. Це дисертаційні роботи Ю.Ю. Белової, Г.А. Богатирьової, Л.П. Дубовик, А.В. Іванчука, Л.В. Оршанського, Б.А. Прокоповича, О.Д. Сидоренка та ін. Підготовці вчителя праці до розвитку художньо-конструкторських здібностей учнів присвячене дослідження Н.П. Знамеровської. Інші науковці, такі як С.А. Антонович, О.Г. Гервас, М.В. Пагута, В.Ф. Прусак, І.В. Савенко, В.К. Сидоренко,